

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK

JMÉNEM REPUBLIKY

Městský soud v Praze rozhodl v senátě složeném z předsedy JUDr. Slavomíra Nováka a soudkyně Mgr. Andrey Veselé a Mgr. Jany Jurečkové ve věci

žalobkyně

B. M., narozená X
bytem X
zastoupená advokátem Mgr. Davidem Strupkem,
se sídlem Betlémské náměstí 351/6, 110 00 Praha 1

proti
žalovanému

Ministerstvo zdravotnictví
se sídlem Palackého náměstí 375/4, Praha 2

V řízení o žalobě proti rozhodnutí žalovaného ze dne 10. 3. 2023, č. j. MZDR 1231/2023/PRO,

takto:

- I. Rozhodnutí místopředsedy vlády a ministra zdravotnictví ze dne 14. 12. 2022, č. j. MZDR 15762/2022-8/PRO, a rozhodnutí Ministerstva zdravotnictví ze dne 10. 3. 2023, č. j. MZDR 1231/2023-3/PRO, se **ruší** a věc se **vrací** žalovanému k dalšímu řízení.

Shodu s prvopisem potvrzuje J. V.

- II. Žalovaný je povinen zaplatit žalobkyni náklady řízení ve výši 15.342,- Kč a to do jednoho měsíce od právní moci rozsudku k rukám jejího právního zástupce.

Odůvodnění:

I.

Základ sporu

1. Žalobkyně podala dne 13. května 2022 žádost o poskytnutí jednorázové peněžní částky za protiprávní sterilizaci podle zákona č. 297/2021 Sb., o poskytnutí jednorázové peněžní částky osobám sterilizovaným v rozporu s právem a o změně některých souvisejících zákonů (dále jen „zákon č. 297/2021Sb.“). Ministerstvo zdravotnictví žádost žalobkyně zamítlo, neboť dospělo k závěru, že shromážděná zdravotnická dokumentace obsahovala všechny dokumenty ve formě a obsahu, které předpisy pro legalitu sterilizačního zákroku k rozhodnému dni vyžadovaly. Žalobkyně neprokázala a důkazně neoznačila okolnosti způsobující protiprávnost zákroku ve smyslu § 3 odst. 2 zákona č. 297/2021 Sb., které v žádosti tvrdila. Žalobkyně podala proti rozhodnutí ministerstva zdravotnictví rozklad, který ministr zdravotnictví zamítl a napadené rozhodnutí potvrdil.

II.

Obsah žaloby a vyjádření žalovaného

2. V podané žalobě žalobkyně uvedla, že je romské etnické příslušnosti. Ke sterilizaci došlo dne 11. 7. 2008 ve zdravotnickém zařízení v nemocnici s poliklinikou Č. L., a. s., kde dne 11. 5. 2008 porodila čtvrté dítě. Žalobkyně dále v podané žalobě připustila, že podepsala formulář souhlasu ke sterilizaci, jelikož byla k podpisu ošetřujícím lékařem přemlouvána. Dále uvedla, že jí nebylo dostatečně vysvětleno, jaké následky to bude mít, zejména pokud jde o nemožnost dalšího početí. Žalobkyni bylo v té době 24 let a byla matkou čtyř dětí.
3. Žalobkyně v žalobě namítá, že skutečnou příčinou pro provedení sterilizace byl porod čtvrtého dítěte. Sterilizace tak je výrazem nepřímé diskriminace z důvodu etnické příslušnosti. Podle žalobkyně samotný počet narozených dětí sám o sobě není ze zdravotního pohledu dostatečným legitimním kritériem, které by odůvodnilo provedení lékařského zákroku a způsobilo tak zásadní zásah do fyzické i psychické integrity člověka.
4. Žalobkyně považuje postup zdravotnického zařízení za protiprávní a pokládá jej za relikv z období sociálního inženýrství aplikovaného před rokem 1989, kdy zde byl realizovaný veřejný zájem na snížení porodnosti u etnických a sociálních skupin, v nichž se nacházely rodiny s větším počtem dětí, a proto se je státní moc snažila prostřednictvím sterilizace eliminovat.
5. V podané žalobě se dále žalobkyně opřela o část A.2 důvodové zprávy k zákonu č. 297/2021 Sb., ve které zákonodárce konstatuje, že nezákonné sterilizace byly výrazem rasové diskriminace romských žen a dále o stanovisko Veřejného ochránce práv 3099/2004/VOP ze dne 23. 12. 2005, které popisuje jednání zdravotnických zařízení v době před rokem 1990.
6. Žalobkyně dále namítla, že v jejím případě se k tomu připojují i další skutkové okolnosti, zejména že z napadených rozhodnutí není vůbec zřejmé, z jakých důvodů vůbec byla sterilizace žalobkyni nabídnuta, jaké motivace k tomu zdravotnické zařízení vedly a jaký legitimní cíl byl v tak závažném zásahu do osobnostní integrity, jakým zbavení možnosti počít a porodit dítě nepochybně je, shledán, a dále že žalobkyně byla vystavena přemlouvání a tlaku, bylo jí argumentováno finanční úsporou a nebyly ji dostatečně vysvětleny nevratné následky.

Shodu s prvopisem potvrzuje J. V.

7. Žalovaný navrhl zamítnutí žaloby. V písemném vyjádření žalovaný zdůraznil, že postup uplatňování nároku na odškodnění je podle § 5 a § 6 zákona č. 297/2021 Sb. výslovně správním řízením na žádost jmenovitě určené oprávněné osoby se standardním rozložením důkazního břemene podle správního řádu, kdy břemeno tvrzení a břemeno důkazní stíhá žadatelku, přičemž dle právního názoru žalovaného žalobkyně tyto procesní povinnosti nutné pro vyhovění žádosti nesplnila. Žalovaný dále uvádí, že důvod sterilizace je uveden v rozhodnutí ministerstva zdravotnictví, které mj. vychází ze zdravotnické dokumentace obsahující také zápis z jednání sterilizační komise, která schválila provedení sterilizace s odůvodněním, že žadatelka má 4 děti, a proto splňuje indikaci dle článku XIV odst. 3 směrnice ministerstva zdravotnictví ČSR ze dne 17. 12. 1971, čj. LP-252.3-19. 11. 71., o provádění sterilizace (dále jen „směrnice“). Žalobkyně byla dostatečně písemně poučena o důsledcích operace s tím, že měla i časový prostor pro doplňující dotazy stran významu operace vůči zdravotnickému personálu. V ostatních věcech žalovaný plně odkazuje na argumentaci obsaženou v napadeném rozhodnutí ministra zdravotnictví ze dne 10. 3. 2023, ve spojení s rozhodnutím ministerstva ze dne 14. 12. 2022 a má za to, že obě napadaná správní rozhodnutí jsou věcně správná a v souladu se zákonem.
8. Soud nařídil ve věci na den 13. 12. 2023 jednání, na kterém účastníci setrvali na svých postojích. Zástupce žalovaného po opětovném shlednutí zdravotnické dokumentace žalobkyně uvedl, že dalším důvodem pro sterilizaci žalobkyně byla skutečnost, že absolvovala 4 umělé přerušení těhotenství a to byl zřejmě důvod, proč ji to lékař nabízel, jelikož je to lepší způsob antikoncepce než umělé přerušování těhotenství. Dále uvedl, že zákon v té době nevyžadoval poučovat o alternativách zákroku, jak je tomu dnes.
9. Soud při jednání provedl jako důkaz vybrané části bakalářské práce studentky Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulty, L. L.: *„Ženská sterilizace jako forma trvalé antikoncepce“* z roku 2011, vedoucí práce: MUDr. M. V. Ph.D. (v celku dostupné na adrese https://theses.cz/id/b3vdd1/ensk_sterilizace_LOKOV.pdf), Informované souhlasy Městské nemocnice O., K. krajské nemocnice a.s. a Nemocnice I.

III.

Posouzení žaloby

10. Městský soud v Praze ověřil, že žaloba byla podána včas, osobou k tomu oprávněnou, po vyčerpání řádných opravných prostředků a splňuje všechny formální náležitosti na ni kladené. Soud přezkoumal žalobou napadané rozhodnutí i řízení, které mu předcházelo, v rozsahu žalobních bodů, kterými je vázán (§ 75 odst. 1 a 2 s. ř. s.), přitom vycházel ze skutkového a právního stavu v době vydání rozhodnutí, a dospěl k závěru, že žaloba byla podána důvodně.
11. Z obsahu správního spisu se podává, že žalobkyně dne 13. května 2022 podala k žalovanému ministerstvu zdravotnictví žádost o poskytnutí jednorázové peněžní částky za protiprávní sterilizaci podle zákona č. 297/2021 Sb. Žalobkyně k žádosti předložila zdravotnické zprávy Nemocnice s poliklinikou Č. L., a. s. včetně všech příloh.
12. Dne 10. 6. 2022 žalovaný vyzval nemocnici s poliklinikou Č. L., a. s. k předložení kopie úplné zdravotnické dokumentace žadatelky obsahující záznamy vztahující se k provedené zdravotního výkonu zabraňujícího plodnosti (sterilizace) včetně dokumentů zaznamenávajících vyslovení souhlasu pacientky s tímto výkonem nebo žádost žadatelky o

provedení výkonu sterilizace a dále dokumentů týkajících se jednání sterilizační komise včetně vlastní žádosti pacientky.

13. Dne 20. 6. 2022 žalovaný podal žádost o posouzení a rekapitulaci obsahu zdravotnické dokumentace žalobkyně ředitelce odboru zdravotní péče Ministerstva zdravotnictví, která ve svém vyjádření mimo jiné konstatovala, že zdravotnická dokumentace žadatelky obsahuje informovaný souhlas s laparoskopií, **avšak nikoli s vlastní sterilizací** a dále podotýká, že **z předložené zdravotnické dokumentace není jednoznačné, že byla žadatelka o významu zdravotního výkonu sterilizace poučena.**
14. Žalovaný dne 12. 10. 2022, pod č. j. 15762/2022-6/PRO žalobkyni oznámil ukončení shromažďování důkazů pro rozhodnutí a poučil žalobkyni o právu seznámit se s podklady pro rozhodnutí podle § 36 odst. 3 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád (dále jen „správní řád“).
15. Žalobkyně dne 21. 10. 2022 ve svém vyjádření uvedla, že v době podání žádosti o provedení sterilizace byla mladá a netušila, co je to vlastně sterilizace a že to může nezvratně ovlivnit její život. Dále že jí provedení sterilizace doporučil ošetřující lékař, který to zdůvodnil zdravotními komplikacemi při prvním porodu a mimo jiné zmínil skutečnost, že by se jednalo o neplacený zdravotní zákrok.
16. Žalovaný dne 14. 12. 2022 vydal prvostupňové rozhodnutí, kterým žádost žalobkyně zamítl. Z obsahu zdravotnické dokumentace k sterilizaci seznal, že žalobkyně podala vlastnoručně podepsanou žádost o provedení sterilizace se současným informovaným prohlášením o důsledcích sterilizačního zákroku. Žalovaný v odůvodnění rozhodnutí dále konstatoval, že součástí zdravotnické dokumentace je též poučení o průběhu a důsledcích laparoskopické operace, a to ve formě informovaného souhlasu č. 6 ze dne 10. 7. 2008, který je vlastnoručně podepsán žalobkyní, v němž je též uvedeno, že se týká také výkonu sterilizace. Žalovaný v odůvodnění rozhodnutí uzavírá, že z hlediska znalosti rizik a důsledků takové operace žalobkyně byla o nich úplně a řádně poučena. K argumentaci žalobkyně, že zákrok podstoupila pod nátlakem, donucením či přesvědčováním, uvedl, že k těmto tvrzením neoznačila žádný důkaz, proto zůstala v rovině tvrzení.
17. Žalobkyně podala proti prvostupňovému rozhodnutí v zákonné lhůtě rozklad z důvodu nesprávného právního posouzení. Nesouhlasila zejména s otázkou posouzení svobodného a informovaného souhlasu v žádosti o provedení sterilizace a souhlasu uděleného bezprostředně před provedením zákroku. Dále žalobkyně namítala, že ve zdravotnické dokumentaci není k dispozici protokol o rozhodnutí o žádosti o provedení sterilizace a že sterilizační komise nesplňovala požadavky § 27 a §27a zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu.
18. O rozkladu žalobkyně rozhodl ministr zdravotnictví zamítavým rozhodnutím. V odůvodnění rozhodnutí ministr zdravotnictví vyšel z usnesení rozkladové komise a primárně se opřel o skutečnost, že v řízení na žádost břemeno tvrzení a důkazní stíhá žadatelku, přičemž takovou povinnost žalobkyně nesplnila a nedoložila žádné nové skutečnosti ani důkazy, ze kterých by vyplývalo, že by sterilizace byla provedena v rozporu s právem podle § 3 zákona č. 297/2021 Sb. „*V daném případě byly tyto podmínky zákona o péči o zdraví lidu dodrženy, což bylo prokázáno, na základě žadatelkou vlastnoručně podepsaného informovaného souhlasu (č. 6) ze dne 10. 7. 2008 obsahující poučení žadatelky o průběhu, důsledcích a akutních či chronických rizicích a komplikacích spojených s operačním výkonem sterilizace ...*“ Dále zkonstatoval, že ze zdravotnické dokumentace ani jiných

Shodu s prvopisem potvrzuje J. V.

důkazů nevyplývá nezákonnost informovaného souhlasu ani jiné procesní vady, které by měly vliv na zákonnost napadeného rozhodnutí.

19. Soud při posouzení věci vycházel zejména z následující právní úpravy:
20. Podle § 2 zákona č. 297/2021 Sb. platí, že *oprávněnou osobou je fyzická osoba, která se podrobila v období od 1. července 1966 do 31. března 2012 (dále jen "rozhodné období") ve zdravotnickém zařízení na území, které je součástí území České republiky, sterilizaci v rozporu s právem.*
21. Podle § 3 odst. 1 zákona č. 297/2021 Sb. platí, že *sterilizací v rozporu s právem se pro účely tohoto zákona rozumí zdravotní výkon zabraňující plodnosti, k jehož provedení oprávněná osoba neudělila souhlas, nebo souhlas udělila při takovém porušení právních předpisů upravujících v rozhodném období provedení zdravotního výkonu zabraňujícího plodnosti anebo za takových okolností, jež vylučují nebo vážně narušují svobodu a prostotu omylu uděleného souhlasu.*
22. Podle § 3 odst. 2 zákona č. 297/2021 Sb. platí, že *porušením právních předpisů a okolnostmi podle odstavce 1 se rozumí zejména působení na oprávněnou osobou v podobě jakéhokoli nátlaku, donucení či přesvědčování, aby se zdravotnímu výkonu zabraňujícímu plodnosti podrobila, jakož i skutečnost, že oprávněná osoba nebyla srozumitelným způsobem a v dostatečném rozsahu informována o svém zdravotním stavu a o účelu, povaze, předpokládaném přínosu, možných důsledcích a rizicích navrhovaného zdravotního výkonu a o jiných možnostech řešení zdravotního stavu, jejich vhodnosti, přínosech a rizicích.*
23. Podle § 5 odst. 2 zákona č. 297/2021 Sb., se na řízení podle zákona o protiprávní sterilizaci použije správní řád.
24. Podle § 3 správního řádu, *nevyplývá-li ze zákona něco jiného, postupuje správní orgán tak, aby byl zjištěn stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro soulad jeho úkonu s požadavky uvedenými v § 2.*
25. Dle ust. § 2 odst. 4 správního řádu, *správní orgán dbá, aby přijaté řešení bylo v souladu s veřejným zájmem a aby odpovídalo okolnostem daného případu, jakož i na to, aby při rozhodování skutkově shodných nebo podobných případů nevznikaly nedůvodné rozdíly.*
26. Dle odst. 1, věta první § 23 „Poučení a souhlas nemocného“ zákona č. 20/1966 Sb. o péči o zdraví lidu, *zdravotnický pracovník způsobilý k výkonu příslušného zdravotnického povolání informuje pacienta, popřípadě další osoby v souladu s § 67b odst. 12 písm. d), o účelu a povaze poskytované zdravotní péče a každého vyšetřovacího nebo léčebného výkonu, jakož i o jeho důsledcích, alternativách a rizicích.*
27. Dle ust. § 27 zákona č. 20/1966 Sb. o péči o zdraví lidu, *sterilizace se smí provést jen se souhlasem nebo na vlastní žádost osoby, u níž má být sterilizace provedena, a to za podmínek stanovených ministerstvem zdravotnictví.*
28. Dle § 2 písm. b) Směrnice ministerstva zdravotnictví ČSR ze dne 17. prosince 1971 o provádění sterilizace (dále jen „směrnice“), *sterilizace je přípustná, provádí-li se ve zdravotnickém zařízení na vlastní žádost nebo se souhlasem osoby, u níž má být sterilizace provedena, na zdravých pohlavních orgánech ženy, jestliže by těhotenství nebo porod vážně ohrozily život ženy nebo jí způsobily těžkou a trvalou poruchu zdraví.*
29. Dle ust. § 3 věta před středníkem směrnice, *seznam indikací, jež mohou být důvodem k provedení sterilizace podle § 2 písm. b) až f), je v příloze těchto směrnic.*

Shodu s prvopisem potvrzuje J. V.

30. Dle ust. § 5 odst. 1 písm. b) věta první směrnice o tom, že *sterilizace je indikována, rozhoduje: v případech podle § 2 písm. b) až g) lékařská komise k tomu účelu ustavená (sterilizační komise).*
31. Dle ust. § 11 směrnice, *je-li o žádosti rozhodnuto kladně, pošle předseda žadatelku (žadatele) s doporučením na ženské (urologické nebo chirurgické) oddělení, jehož vedoucí je členem komise. Zároveň tam zašle opis protokolu, který se stane součástí chorobopisu. Před zákrokem podepíše osoba, u níž má být sterilizace provedena, popřípadě její zákonný zástupce (opatrovník), prohlášení, že s provedením sterilizace souhlasí a že bere na vědomí písemné poučení o tom, do jaké míry je sterilizační zákrok reparaibilní.*
32. Dle oddílu XIV bod 3. Příl. Seznam indikací, jež mohou být důvodem k provedení sterilizace k této směrnici byla Indikací porodnicko-gynekologickou při více dětech, *do 35. roku po čtyřech dětech, u žen po 35. roku věku po třech dětech.*
33. Soud předně uvádí, že neshledal důvodnou první žalobní námitku žalobkyně, kterou namítala, že sterilizace z důvodu počtu dětí je výrazem nepřímé diskriminace z důvodu etnické příslušnosti. Podle žalobkyně samotný počet narozených dětí sám o sobě není ze zdravotního pohledu dostatečným legitimním kritériem, které by odůvodnilo provedení lékařského zákroku a způsobilo tak zásadní zásah do fyzické i psychické integrity člověka.
34. Jak bylo při jednání čteno z části bakalářské práce L. L.: „*Ženská sterilizace jako forma trvalé antikoncepce*“ 2011, sterilizace je ve světě běžně používána jako forma antikoncepce a v současné době o ni lze požádat i bez zdravotní indikace tj. i bez nutnosti mít určitý počet dětí (viz současná právní úprava a např. Informovaný souhlas Městské nemocnice O.).
35. Soud má proto za to, že umožnění sterilizace v té době za situace, kdy žena již měla 4 děti, samo o sobě nemůže být diskriminační. I v té době to bylo bráno jako dovolená forma antikoncepce, o kterou mohlo být požádáno. To však nevylučuje, že indikace 4 dětí byla v předmětné době zneužívána a používána diskriminačním způsobem, jak je obecně známo a jak se podává ze Stanoviska Veřejného ochránce práv 3099/2004/VOP ze dne 23. 12. 2005.
36. Soud se proto soustředil na další námitky, kterými bylo namítáno, že z napadených rozhodnutí není vůbec zřejmé, z jakých důvodů byla sterilizace žalobkyni nabídnuta, jaké motivace k tomu zdravotnické zařízení vedly a jaký legitimní cíl byl v tak závažném zásahu do osobnostní integrity shledán, a dále že žalobkyně byla vystavena přemlouvání a tlaku, bylo jí argumentováno finanční úsporou a nebyly ji dostatečně vysvětleny nevratné následky.
37. Jak bylo uvedené shora, sterilizace za situace, že žena má 4 děti a další si již nepřeje, není projevem diskriminace, naopak je to lékařsky přípustná forma antikoncepce. Aby však šlo o tento případ, musely být i v té době splněny přísné zákonné podmínky. Žalobkyně, která v době sterilizace měla 4 děti, tedy mohla požádat o tuto formu antikoncepce, a pokud by byly splněny tyto zákonné podmínky, nemohlo jít o diskriminační akt.
38. Soud se proto bude nejdříve zabývat splněním formálních náležitostí pro sterilizaci, tj. splnění zákonných podmínek.
39. Soud při přezkoumání věci vyšel z důvodové zprávy k zákonu č. 297/2021 Sb., která ve shodě s příslušnou judikaturou Evropského soudu pro lidská práva považuje protiprávní sterilizaci za závažný zásah do základních lidských práv, jako je právo na ochranu života a zdraví, právo na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí či právo na rodinný život. V

Shodu s prvopisem potvrzuje J. V.

tomto směru již dříve Evropský soud pro lidská práva konstatoval, že státy mají pozitivní povinnost chránit fyzickou integritu pacientů a poskytnout obětem nedbalostních lékařských zákroků přístup k řízením umožňujícím jim v odůvodněných případech přiznat náhradu škody (rozsudek ze dne 2. 5. 2017 ve věci Jurica proti Chorvatsku, stížnost č. 30376/13). Pozitivní povinnost státu chránit osoby před zakázaným špatným zacházením byla Evropským soudem pro lidská práva výslovně shledána také v kontextu sterilizace romské ženy bez informovaného souhlasu (viz rozsudek ze dne 8. 11. 2011 ve věci V. C. proti Slovensku, stížnost č. 18968/07). Za provedení takové sterilizace přijal dle uvedené důvodové zprávy odpovědnost stát, který nepřijal dostatečnou právní úpravu informovaného souhlasu s prováděním sterilizací, která by zaručovala důsledné dodržování práv pacientů, a umožnil tak jejich porušování.

40. Rovněž ve stanovisku Veřejného ochránce práv 3099/2004/VOP ze dne 23. 12. 2005 je uvedené: „*V případě sexuální sterilizace, tedy výkonu, který prakticky[9] nevratně zasahuje (rozuměj odstraňuje) rozmnožovací schopnost lidské bytosti, je tento základní půdorys právních konsekvencí lékařského zákroku coby zásahu do tělesné či psychické integrity člověka obohacen o další rozměr. Možnost svobodně rozhodovat o počtu a době zrození dětí, možnost na základě vlastní úvahy využívat svobodně v partnerském vztahu rozmnožovací schopnost, patří právem jako nejsoukromější oblast lidské osobnosti rovněž ke statkům, které zvláštním způsobem zohledňuje právo. Podle ustanovení čl. 10 odst. 2 Listiny má každý právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života. Z ustanovení čl. 17 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech vyplývá, že nikdo nesmí být vystaven svévolnému zasahování do soukromého života, do rodiny, domova nebo korespondence, a každý má právo na zákonnou ochranu proti takovým zásahům nebo útokům. Podle ustanovení čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod má každý právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.*“
41. Zákon č. 297/2021 Sb., tedy představuje normotvorné vyrovnání se státu s jeho předchozími pochybeními, které vedly k razantnímu zásahu do základních práv žen, u kterých byla provedena sterilizace bez informovaného souhlasu. Prostředek nápravy státu se nenaplnuje pouze zákonnou kodifikací, nýbrž i samotnou aplikací na jednotlivé případy příslušnými správními orgány. Požadavek na efektivní prostředek nápravy by přitom nebyl naplněn, pokud by žalovaný správní orgán formalisticky lpěl na prokázání nelegality dotyčné sterilizace.
42. Soud bude tedy na splnění těchto zákonných podmínky nahlížet velice přísně a má za to, že bylo na žalovaném, aby jako odborník v dané oblasti prozkoumal podrobně zdravotní dokumentaci žalobkyně a zjistil, zda byly skutečně splněny všechny zákonné podmínky pro provedení sterilizace.
43. Z ust. § 23 a § 27 zákona o péči o zdraví lidu, který byl platný v době zákroku, jednoznačně vyplývalo, že sterilizaci lze provést pouze se souhlasem poté, co byl pacient informován v souladu s ust. § 23, tj. *o účelu a povaze poskytované zdravotní péče a každého vyšetřovacího nebo léčebného výkonu, jakož i o jeho důsledcích, alternativách a rizicích* a za podmínek stanovených žalovaným, které byly stanovené ve shora citované směrnici o provádění sterilizace.
44. Z citovaných ustanovení vyplývá, že v případě žadatelky, kdy indikací dle směrnice byly čtyři předchozí porody, směrnice nicméně vyžadovala tři kroky, které vedly k tomu, aby mohl být zákrok proveden. Prvním byl podání žádosti. Druhým schválení komise. Třetím

podpis *prohlášení*, že s *provedením sterilizace souhlasí a že bere na vědomí písemné poučení o tom, do jaké míry je sterilizační zákrok reparaibilní*. Současně však dle zákona o péči o zdraví lidu měla být zároveň poučena o účelu a povaze poskytované zdravotní péče a každého vyšetřovacího nebo léčebného výkonu, jakož i o jeho důsledcích, alternativách a rizicích ve smyslu ust. § 23 zákona o péči o zdraví lidu.

45. Soud poté, co se seznámil s obsahem spisového materiálu, ověřil, že ve spise se nachází listina nazvaná „*Žádost o provedení sterilizace*“, ze které je zcela zjevné (zejména podle odlišného sklonu písma), že byla vyplněna někým jiným než žalobkyní, která zde připojila pouze svůj podpis. V rámci této žádosti, ve které se rovnou uvádí, že byla projednána komisí (jsou zde uvedeny tři podpisy členů komise), je předtištěné *Prohlášení: Souhlasím s provedením sterilizace a jsem si vědoma toho, že více nebudu moci otěhotnět*. Jako indikace je uvedeno 4 děti XIV/3 směrnice. Tato žádost tedy byla i protokolem o projednání komise.
46. Dále je zde založen *Informovaný souhlas č. 6 Laparoskopie*, který žalobkyně podepsala dne 10. 7. 2008, tj. den před zákrokem. V tomto informovaném souhlasu se uvádí, co je laparoskopie s tím, že „*Výkon se provádí v celkové anestezii. Nejprve se pomocí tenké jehly naplní dutina břišní plynem (CO2). ...*“ Dále je zde pouze uvedeno, že tímto operačním výkonem se může provést i sterilizace. O tom, co je sterilizace, v čem spočívá (*zneprůchodnění vejcovodů nebo jejich odstranění, zda je operativně reparaibilní, zda může dojít o otěhotnění umělým oplodněním, její důsledky pro menstruační cyklus a sexuální život*), zde není ani zmínka.
47. Soud má za to, že žalobkyně měla být poučena nejenom o operačním zákroku formou laparoskopie a použití anestezie, ale i o sterilizaci samotné, obdobně, jak jsou o tom v současnosti poučovány např. pacientky Městské nemocnice O., K. krajské nemocnice a.s. a Nemocnice I., tj. o způsobu, jak bude zákrok proveden, jeho alternativách a všech důsledcích.
48. Soud má za to, že právě s ohledem na to, o jak závažný zákrok z hlediska jeho vlivu nejenom na zdraví, ale i na rodinný, sociální a psychický život žadatelky jde, bylo nutné ji poučit v mnohem větším rozsahu. Shora citované prohlášení takový informovaný souhlas nemůže nahradit, jelikož nebyl v souladu ani s tehdy platnou právní úpravou.
49. Závěr žalovaného, že pokud žalobkyně o sterilizaci požádala, a prohlásila, že *si vědoma toho, že více nebude moci otěhotnět*, a jelikož měla dost času si dané rozmyslet a všechny potřebné informace si zjistit, tedy musela vědět, o co žádá a zákonné podmínky tak byly splněny, je tak ve světle shora uvedeného zcela nesprávný a v podstatě pokračuje v tomto nedovoleném zacházení s pacienty.
50. Závěr žalovaného, že žalobkyně dala tzv. informovaný souhlas se sterilizací tak nemá oporu ve správním spise. Žalobkyně dala pouze informovaný souhlas s laparoskopií a s anestézií, jak na to správně upozornila ředitelka zdravotního odboru, což žalovaný v prvostupňovém rozhodnutí označil pouze za sdělení inkongruentní se spisem, aniž by se jím dále zabýval.
51. Soud proto rozhodně nemůže souhlasit se závěrem žalovaného uvedeným ve třetím odstavci na straně 5 rozhodnutí a to, že podepsáním těchto dvou informovaných souhlasů byly splněny podmínky zákona o zdraví lidu. Zákonodárce toto výslovně akcentuje a i kdyby v té době byl zákonem požadován informovaný souhlas bez uvedení alternativ k zákroku, jak uváděl zástupce žalovaného při jednání, v ust. § 3 odst. 2 zákona č.

Shodu s prvopisem potvrzuje J. V.

297/2021 Sb. zcela explicitně uvádí, že *porušením právních předpisů a okolnostmi podle odstavce 1 se rozumí ... i skutečnost, že oprávněná osoba nebyla srozumitelným způsobem a v dostatečném rozsahu informována o svém zdravotním stavu a o účelu, povaze, předpokládaném přínosu, možných důsledcích a rizicích navrhovaného zdravotního výkonu a o jiných možnostech řešení zdravotního stavu, jejich vhodnosti, přínosech a rizicích.*

52. Soud má za to, že ze spisu se podává, že žadatelka nebyla ve smyslu ust. § 3 odst. 2 *srozumitelným způsobem a v dostatečném rozsahu informována o svém zdravotním stavu* (nutnost provést sterilizaci z důvodu 4 porodů a opakovaných interrupcí, jak uváděl zástupce žalované při jednání), *o účelu* (nakolik je sterilizace jako antikoncepce stoprocentní), *povaze* (o způsobu provedení sterilizace tj. zneprůchodnění vejcovodů – jak? nebo jejich celé odstranění?), *možných důsledcích* (vliv na menstruační cyklus a sexuální život, možnost otěhotnět jen umělým oplodněním, které není zcela jisté, a které si bude muset hradit sama) *a o jiných možnostech řešení zdravotního stavu, jejich vhodnosti, přínosech a rizicích* (jiný druh antikoncepce jeho přínosy a rizika).
53. Soud má za to, že již toto byl důvod, aby žalobkyni byla poskytnuta jednorázová peněžní částka, a rozhodnutí žalovaného je tak z tohoto důvodu nezákonné.
54. Co se týče dalšího tvrzení žalobkyně, že byla vystavena přemlouvání a tlaku a bylo jí argumentováno finanční úsporou, soud uvádí následující. Soud má za to, že by bylo nutné se těmito tvrzeními zabývat, pokud by byly splněny formální náležitosti – tj. byl by dán informovaný souhlas. Pokud by byly splněny tyto formální náležitosti, následně by bylo nutné se zabývat vůli žadatelky, tedy nakolik byl tento souhlas vážně míněný a hlavně svobodný.
55. Žalovaný, který dovedl splnění formálních náležitostí informovaného souhlasu k tvrzením žalobkyně, že byla k podpisu žádosti a souhlasu v jednom přemluvena jejím lékařem, pouze uvedl, že žalobkyně tato tvrzení nijak neprokázala a neunesla tak v řízení o žádosti své důkazní břemeno.
56. Soud se v tomto ohledu ztotožňuje se závěry, které vyslovil Městský soud v Praze v rozsudku ze dne 15. 11. 2022, č. j. 14 Ad 9/2022-33 a ve svých dalších rozsudcích (ze dne 25. 10. 2023, č.j. 8 Ad 19/2022 – 26, ze dne 4. 10. 2023, č.j. 15 Ad 2/2023 – 46, a dalších publikovaných rozsudcích na stránkách nssoud.cz). Soud v tomto rozsudku rovněž posuzoval zamítnutí žádosti podané na základě zákona č. 297/2021 Sb., byť se nejednalo o zcela totožnou skutkovou situaci, kterou soud hodnotí nyní.
57. Soud především považuje za důležité zdůraznit, že přijetí právní úpravy umožňující uplatnit nárok na odškodnění za nezákonně provedenou sterilizaci je důsledkem selhání státu, který v minulosti nebyl schopen ochránit ženy před situacemi, v nichž musely čelit nátlaku na svobodu svého rozhodování stran (ne)provedení sterilizace.
58. Městský soud v Praze ve shora označeném rozsudku k aplikaci zákona č. 297/2021 Sb. vyložil, že: „*V předmetných řízeních to není žadatelka, která po státu pouze „něco“ požaduje, nýbrž je to především stát, který se aktivně snaží napravit své původní pochybení. Obzvláště v situacích, kdy žadatelka zjevně neovládá materii správního řízení či v podrobnostech nezná úpravu odškodnění za nezákonnou sterilizaci, musí žalovaný přistupovat k těmto osobám obezřetně a poskytovat jim též určitou asistenci při hájení jejich práv, neboť i přístup k poškozeným může ve svém důsledku zmírňovat křivdu, která na nich byla v minulosti učiněna. Nedůvodným formalismem by naopak mohl správní orgán oběti nezákonně provedených*

sterilizací dále psychicky zraňovat, čímž by byl naprosto popřen smysl přijetí zákona o odškodnění nezákonných sterilizací.“

59. Soud i v tomto ohledu musí zdůraznit, že zákon č. 297/2021 Sb. představuje normotvorné vyrovnání se státu s jeho předchozími pochybeními, které vedly k razantnímu zásahu do základních práv žen, u kterých byla provedena sterilizace bez informovaného souhlasu. Správní orgány musí v těchto případech ve větší míře aplikovat zásadu vstřícnosti a řádné poučení účastníků správního řízení.
60. Soud proto dospěl shodně se shora uvedenými rozsudky k závěru, že i argumentace ministra zdravotnictví a žalovaného ohledně neprokázání žalobkyní tvrzených okolností podpisu žádosti o sterilizaci se míjí s účelem zákona č. 297/2021 Sb. a je také v rozporu se zásadami správního řízení uvedenými v § 2 a 3, především požadavkem na zjištění skutkového stavu věci bez důvodných pochybností. Citované ustanovení normuje, že správní řád je vystavěn na zásadě materiální pravdy. Při uplatňování zásady materiální pravdy je správní orgán obecně povinen zjistit z úřední povinnosti skutečný stav věci, o které má rozhodovat, aniž by se omezoval na tvrzení účastníků řízení. Stav věci nemusí být zjištěn přesně a úplně, což je v praxi často nemožné, nýbrž postačí, že je zjištěn takový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti. Obecná povinnost správních orgánů opatřovat podklady pro rozhodnutí a postupovat tak, aby byl zjištěn stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, je doplňována povinností účastníků řízení poskytnout potřebnou součinnost, případně označit důkazy na podporu svých tvrzení podle § 52 správního řádu (srov. rozsudek NSS ze dne 14. 3. 2019, č. j. 1 Azs 367/2018–34).
61. Soud nepopírá, že účastníky v řízení na žádost stíhá břemeno tvrzení a důkazní, zároveň však platí, že zjišťování skutkového stavu je i v řízeních o žádostech postaveno na zásadě materiální pravdy, takže i v tomto typu řízení není správní orgán v zásadě zbaven odpovědnosti za dostatečné zjištění skutkového stavu (srov. např. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 8. 8. 2018, č. j. 10 Azs 86/2018–34). V rozsudku ze dne 16. 12. 2020, č. j. 1 Ads 282/2019–37, Nejvyšší správní soud výslovně konstatoval, že i v řízení o žádosti se uplatní zásada materiální pravdy vyjádřená v § 3 správního řádu. Účastníci správního řízení o žádosti jsou sice v ztížené míře povinni označit důkazní prostředky k prokázání svých tvrzení (§ 52 správního řádu), avšak právě z důvodu uplatnění zásady materiální pravdy není správní orgán návrhy účastníků vázán a není v zásadě zbaven odpovědnosti za dostatečné zjištění skutkového stavu. Povinnost účastníků řízení dle § 52 správního řádu nelze vykládat tak, že odpovědnost za zjištění skutkového stavu věci je přenesena zcela na žadatele. Vyplývá z ní pouze to, že žadatel je povinen zajistit podklady pro rozhodnutí správního orgánu, což představuje výjimku z obecného pravidla obsaženého v ustanovení § 50 odst. 2 správního řádu (srov. rozsudek ze dne 27. 8. 2014, č. j. 3 Ads 91/2013–47, či ze dne 18. 3. 2015, č. j. 3 Ads 112/2014–31).
62. Žalobkyně v nyní projednávané věci v žádosti popsala skutkové okolnosti předcházející podepsání žádosti: *„Následně dva dny po porodu žadatelku navštívil primář gynekologicko-porodnického oddělení MUDr. R. H., který žadatelce sdělil, že má již dost dětí a že bude do budoucna lepší, pokud se nechá sterilizovat. Žadatelka mu sdělila, že neví, o co se jedná, a že s tím nesouhlasí.“* A dále uvedla: *„Žadatelka v rozrušení po proběhlém porodu z důvodu, že chtěla mít od nátlaku primáře klid, prázdný formulář žádosti dne 24. 6. 2008 podepsala, aniž by však byla informována o tom, co podepisuje, co je sterilizace, jakým způsobem bude sterilizace provedena, jaká jsou rizika zákroku, ani o tom, že se jedná o stav trvalý.“*

Shodu s prvopisem potvrzuje J. V.

63. Pokud měl tedy žalovaný o tomto skutkovém ději pochybnosti, bylo namístě žalobkyni vyzvat, aby tato tvrzení doložila důkazy s tím, že měl rovněž uvést příklady důkazů, které může navrhnout /výslech svůj, MUDr. H., popřípadě jiné osoby, která byla tomuto ději přítomna, další listinné důkazy atd./, popřípadě mohl žalovaný sám výslech MUDr. H. provést a zeptat se jej na důvody, proč byla žádost pro žalobkyni vyplněna, resp. proč ji nevyplnila ona sama a pouze ji podepsala, proč sterilizaci žalobkyni doporučil, kolika dalším ženám ji doporučil, kolik z nich byly romské národnosti atd. Popřípadě si u ÚZIS ověřit, kolik sterilizací a z jakých důvodů bylo v předmětné nemocnici se stejnou indikací provedeno a porovnat tato data s daty obdobně velké nemocnice, avšak ve městě s menším počtem romského obyvatelstva.
64. Žalovaný však takto nepostupoval a žalobkyni v tomto směru nepoučil. Takový postup tak rovněž představuje vadu řízení, která mohla mít za následek nezákonné rozhodnutí ve smyslu ust. § 76 odst. 1 písm. c) s.ř.s.

IV.

Závěr a rozhodnutí o nákladech řízení

65. Na základě výše uvedeného soud zrušil napadané rozhodnutí pro nezákonnost podle § 78 odst. 1 s.ř.s. a věc vrátil žalovanému k dalšímu řízení. Soud současně zrušil i rozhodnutí správního orgánu I. stupně ve smyslu § 78 odst. 3 s.ř.s., neboť zjištěná pochybení souvisí s posouzením důvodnosti žádosti, a tedy s povinností, která primárně tíží správní orgán I. stupně. V dalším řízení bude žalovaný vázán právním názorem soudu vysloveným v tomto rozsudku (§ 78 odst. 5 s.ř.s.) o tom, že ze zdravotnické dokumentace vyplývá, že žalobkyně nebyla řádně poučena ve smyslu tehdejší úpravy resp. řádně informována ve smyslu ust. § 3 odst. 2 zákona č. 297/2021 Sb., a tedy splňuje podmínky pro nárok na odškodnění za nezákonně provedenou sterilizaci.
66. Výrok o náhradě nákladů řízení je odůvodněn ustanovením § 60 odst. 1 s. ř. s. Žalobkyně měla ve věci plný úspěch, a proto jí soud přiznal vůči žalovanému právo na náhradu důvodně vynaložených nákladů řízení. Ty jsou tvořeny s ohledem na to, že žalobkyně je osvobozena od soudního poplatku ze zákona, pouze odměnou za zastoupení advokátem za tři úkony právní služby po 3 100 Kč (převzetí věci, sepsání žaloby, účast na jednání), tedy 9 300 Kč a tři režijní paušály po 300 Kč podle ustanovení § 9 odst. 4 písm. d), § 11 odst. 1 a § 13 odst. 4 vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, celkem tedy 10 200 Kč, a dále částkou 2. 142,- Kč odpovídající dani z přidané hodnoty, kterou je advokát povinen z odměny za zastupování a z náhrad odvést podle zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty [§ 57 odst. 2 s. ř. s.]. Za důvodně vynaložené soud nepovažoval náklady na repliku k vyjádření žalovaného, neboť v ní žalobkyně pouze zopakovala již dříve předestřenou argumentaci. Celková výše žalobkyni přiznaných nákladů tak činí 12.342,- Kč. Tuto částku je žalovaný povinen žalobkyni zaplatit do jednoho měsíce od právní moci toho rozsudku, a to k rukám jejího právního zástupce.

Poučení:

Proti tomuto rozhodnutí lze podat kasační stížnost ve lhůtě dvou týdnů ode dne jeho doručení. Kasační stížnost se podává ve dvou (více) vyhotoveních u Nejvyššího správního soudu, se sídlem Moravské náměstí 6, Brno. O kasační stížnosti rozhoduje Nejvyšší správní soud.

Lhůta pro podání kasační stížnosti končí uplynutím dne, který se svým označením shoduje se dnem, který určil počátek lhůty (den doručení rozhodnutí). Připadne-li poslední den lhůty na sobotu, neděli nebo svátek, je posledním dnem lhůty nejblíže následující pracovní den. Zmeškání lhůty k podání kasační stížnosti nelze prominout.

Kasační stížnost lze podat pouze z důvodů uvedených v § 103 odst. 1 s. ř. s. a kromě obecných náležitostí podání musí obsahovat označení rozhodnutí, proti němuž směřuje, v jakém rozsahu a z jakých důvodů jej stěžovatel napadá, a údaj o tom, kdy mu bylo rozhodnutí doručeno.

V řízení o kasační stížnosti musí být stěžovatel zastoupen advokátem; to neplatí, má-li stěžovatel, jeho zaměstnanec nebo člen, který za něj jedná nebo jej zastupuje, vysokoškolské právnické vzdělání, které je podle zvláštních zákonů vyžadováno pro výkon advokacie.

Soudní poplatek za kasační stížnost vybírá Nejvyšší správní soud. Variabilní symbol pro zaplacení soudního poplatku na účet Nejvyššího správního soudu lze získat na jeho internetových stránkách: www.nssoud.cz.

Praha 13. prosince 2023

JUDr. Slavomír Novák v.r.
předseda senátu

Shodu s prvopisem potvrzuje J. V.